

Kulturni

LIST

O B Č I N E Š O Š T A N J

ISSN 1581-8373

9 770158 183733

LETO XXIV
ŠT. 10
29. OKTOBER 2020

Poezija

Trte Oljke Pesmi

VAN GOGH NA TRGATVI

Barve, barve ... zlatorumena v vinski trti in modrina poznega poletja, ki odmeva v kljunih kosov.

Žejen sem težkega mošta in lačen svetlobe.

Barve, barve ... muškata v temni travi in turkizne zenice trgačev, ki pojejo pesem.

Brente so polne bodoče pijanosti ... vesele vznesenosti in motne melanholije.

»Bon jour!, mlada gospodična, vaš nasmeh je moja norost!«

Slišim stoletje mašin, ki tiska denar za moje ime?

Ne! ... slišim veter, kako šumi skozi listje in maje nabrekle grozde.

Barve, barve ... modri žamet frankinje teče skozi prste.

Obližem si ustnice pariških spominov.

Mrak se uleže na platno kot nežna roka na vroče čelo.

Utrinek pred zatemnitvijo ... luč ... barve.

Z ljubeznijo, dragi bratje:

s to sliko si kupim spanje do jutra.

ELEKTRIKA

Pomladno jutro vstopa v prezračeno sobo: lipovi cvetovi, medene forcicije,

žvrgolenje vrabcev in gruljenje golobov,

kosilnica na trati pod balkonom,

zvonovi in sirene,

velemestno sonce ...

V kopalnici se mi posveti,

da imamo izpad elektrike.

Še preden moja družina preraste džungla –

lijane, termiti, kače in pijavke,

se na vratih prikažeta dva šamana v kombinezonih,

ki popravita kratek stik,

da si lahko spet skuham kavo,

odprem pošto in kliknem splet,

kjer si preberem »vse o elektriki«.

BANKE

Za vsak prenos valute,

za vsako nakazilo

odtrgajo svoj delež.

In pada dež ... dež pada

na deklice v vrsti,

ki stojijo pred izložbami salonov.

Za vsak kredit,

ki bankam ščiti rit,

ti skrajšajo življenje.

In rastejo obresti ...

v parku tihi bresti

te pokrijejo z jesenskim listjem.

ANDRAŽ POLIČ

PEPEL

Sonce pluje po ulici,

ko odhajaš stran –

v drugo mesto

brez spomina.

Dan je zaklenjen

z otroškimi ključi

in vse stvari

potujejo v svoji zgodbi ...

Na vogalu

ti korak zastane –

trafika je odprta:

slečeni so časopisi

v jutranji popevki.

Premeriš ceste

s pogledom vdiha in izdiha ...

potem te ni več –

si le še pepel

neke vrnitve.

MAČKA

Pomladni večer ...

Postelja in knjiga.

Ti brkljaš po dnevni sobi in glasno misliš.

Tiha glasba čela in klavirja umirja dih.

Z dvorišča se oglašajo mlade selivke.

Objame te prijetna zaspanost.

Tista topla domačnost doma,

ko nekdo živi ob tebi

in tebe zmanjkuje v polsnu.

Tista mačka iz otroštva.

KRATKO POROČILO

Na Zahodnem bregu je ognjen vihar:

božji grmi se vrtijo po puščavi

kot vodene strele

in gorijo knjige

kot lasje nedolžnih deklic.

Na Zahodnem bregu – pod vijolično krvavim nebom

je molitev za mir:

tiho zatišje pred Uganko,

ko zadiši zeleni čaj

kot oko tolmana v oazi ...

na Zahodnem bregu je sonce že zdavnaj zašlo.

FUTURIZEM

Ko stopiš čez domači prag in je mlaj.

Turisti kot mravlje bežijo po kuhinji.

Ko je vlak že zapustil postajo

in zapiha burja čez prazne tire.

Ure tiho stojijo kot morje v bonaci.

Ko so besede aktivistični programi

in iščeš tolažbo v pogledih mimoidočih.

Ničesar več:

nobenih strelododov in raket.

Dataizem se razrašča:

vse vemo in ničesar ne znamo!

In pesem ... ki žanje sonce ...

te še predrami,

da zasluši lepoto izza težkih vek?

TIHANJA

Sredozemsko jutro na obrežju otoka,

kjer naju prebuja poletni šum valov.

Šumenje, ki potuje skozi čas ...

stopinje na plaži

kot jutrišnji pesek v peščeni uri

in radijski valovi v domačem mestu

kot ujeta hrepenenje med zidovi –

slike pomešane v spominu

in grafit naoljene strasti.

Polnočni rokopisi ... dolgi vinski požirki ...

in sunki vetra v razgreto čelo.

Svitanja v turkizni bistrini zaliva:

preboden s soncem bom lesket na tvoji koži ...

nekje daleč in drugje.

SOL

Sol zemlje.

Sol na rano.

Slaniki, ki so zamrznjeni in nasoljeni.

»Mi podate sol?« rečeš na sprejemu.

Ni soli.

Ne soli mi pameti!

Je še kaj slano?

Slana šala.

Soli na koncu, ker zmeraj lahko dosoliš.

Ničesar več ne bom zapisal, le še:

»solnce«.

THAI

V Bankog potujem:

z njnimi izkušenimi prsti plujem v noč.

Mango je zrel.

Zvonovi donijo kot zlati Buda.

Še ta obrat,

ta kost,

ki škrtne v mraku.

Še čajni obred in bom doma:

na tvojih dlaneh,

dišečih po tropinah.

SAMOTA

Znanec v mestu je prepesnil Goetheja

in rekel na vogalu baroka:

»Poezija je staljena arhitektura.«

Na poti domov mi je drselo

kot na poledici iz besed.

Čakal sem, da zaprem babilonska vrata

in gledam v tišini skozi boga v svet.

Mogoče v tej samoti odprem okno

in te zagledam na dvorišču,

ko se igraš z žogo,

da odmeva med bloki ...

takrat se nekaj narahlo zgane

na mojem jesenskem drevesu.

Čas se odpre besedi in sem doma.

VRŠA

Tista jutra, ko so ribe za mrežo.

Ko privlečeš ulov na suho.

Ko si ribič.

In vendar na dopustu.

Ko je mesto daleč na severu.

Stvari so odpuščene.

In burja kuštra lase.

Ko vsi molčijo, ker je preprosto lepo.

Ko je hrana iz morja.

Kot življenje.

Tista jutra, ko vrša vrši.

Tista jutra.

EROS

Erotika je biti.

Srkat kavo ob mesečni zori.

Sledit soncu do vrha otoka.

Je poletje in granatna jabolka so zrela.

Tvoja koža je slana.

Gasi moj izliv.

Kot bronasta žerjavica greješ oko.

Ti si.

Midva kljubujeva plimi.

Lebdiva na gladini

in pod nama je globoka noč.

Erotika je biti.

Foto osebni arhiv

Foto Tit Breclj

Iz galerije

Popravek štev. 9/2020 str. 3 priloga Kultura

Luka na platnu

Vem, da ga velikokrat omenjamo, našega Šoštanjčana slikarja, motorista, šahista in še kaj – Draga Šumnika Luka.

A kot vedno tudi tokrat upravičeno in z vsebino, ki opisuje njegovo delo in življenje. V okviru filmskih večerov smo ga videli na platnu v Kulturnem domu Šoštanj v filmu Janija Napotnika »Slikarjev kraljevi gambit«. Ta otvoritvena šahovska poteza, ki je bila nekoč zelo priljubljena pri šahovskih mojstrih, je kot kaže Lukova poteza v življenju. Nekaj je vedno treba žrtvovati, da prideš do cilja oziroma do zmage. In mogoče se nagrada Luku nasmihla spet prav sedaj. Na piranskem ekstemoru se je s slikarskim delom z naslovom »Cepivo 19« med 237 avtorji uvrstil med 50 izbranih avtorjev, katerih slike so sedaj na razstavi. Izmed teh petdesetih potem strokovna žirija izbere nagrajence in glede na to, da je Luka lani na enakem izboru za svoje delo ravno v tem času prejel častno nagrado občinstva, upamo in mu želimo, da bo tudi letos tako.

V tem času je v galeriji Velenjka, za katero Drago Šumnik Luka že sedem let skrbno pripravlja vsebine, na ogled njegova retrospektivna razstava.

Piran 2020 – Luka pri izbranim delu

Foto osebni arhiv

MILOJKA B. KOMPREJ

Toko

Po uspešni razstavi »Družmirje, bila je vas, sedaj je jezero« avtorja Damijana Kljajiča, ki jo je v Mestni galeriji Šoštanj pripravil Zavod za kulturo Šoštanj v sodelovanju z Muzejem Velenje, so uspešnost sodelovanja znova združili v razstavi TOKO.

Uradno odprtje je zaradi znanih razmer nadomestil audio-video zapis, ki ga je mogoče videti na socialnih omrežjih Muzeja Velenje in Zavoda za kulturo. Ogled razstave je možen vsak dan, razen v nedeljo, v času odpiralnih ur galerije. Razstava je smiselna za to okolje, saj je bila do leta 1999/2000 v tem okolju bogata usnjarska tradicija, ki jo je prekinilo zaprtje tovarne usnja. TOKO (torbice in kovčki) so bili kvalitetni izdelki iz usnja, žal je tudi ta tovarna pred skoraj 20 leti prenehala z obratovanjem. Kot rečeno, segajo začetki delovanja usnjarsko-galanterijske dejavnosti v leto 1937, ko je podjetje Franca Zorna, ki je bilo ustanovljeno leta 1923 v Ljubljani, kupilo domžalsko slamninarsko podjetje in ga spremenilo v obrat usnjarske galanterije. Izdelovali so kovčke, torbice, aktovke, nahrbtnike in drugo. Iz te tovarne so v letu 1939 izstopili trije bratje Okršlar in začeli samostojno pot obrtne delavnice drobne usnjene galanterije. Po vojni (1945) se je začelo novo obdobje v industrijskem razvoju usnjene galanterije. Združila sta se Zornov in Okršlarjev obrat v Obrat 1 in 2, ustanovljena je bila nova državna tovarna TOKO Domžale, ki je bila ena prvih tovarn, ki se je s svojimi izdelki uveljavila tudi na Zahodu. V dveh desetletjih se je podjetje razvilo v eno največjih

Foto Milojka B. Komprij

galanterijskih tovarn, ne samo v tedanji državi Jugoslaviji, temveč tudi v Evropi. Za svoje izdelke je prejelo številne nagrade, leta 1970 pa je bilo v njem zaposlenih 1200 delavcev. Po osamosvojitvi Slovenije je tovarna padla v težke razmere zaradi konkurence in prehoda sistema v novo družbeno ekonomsko ureditev. Kljub temu se je podjetje borilo, a najprej opustilo obrat 2, nato pa po letu 2000 še 1. Nekdanji biser slovenskega gospodarstva je žalostno propadel kot mnoge druge nekoč uspešne organizacije.

Razstava je bila prvič postavljena v lanskem letu v Slamninarskem muzeju Domžale, ki spada pod Kulturni center Franceta Bernika Domžale. Avtorica razstave je Katarina Krušelj Rus. Vabljeni k ogledu – na razstavi je deset panojev, tri slike in veliko pisnega in fotografskega gradiva, v živo pa je mogoče tudi »potipati« in zavonjati usnje nekdanjih odličnih izdelkov te tovarne.

MILOJKA B. KOMPREJ

Umetnost v generacijah

Salih in Elisa Biščič

Vila Bianca v Velenju, čudoviti protokolarni objekt gosti ta čas razstavo dveh avtorjev, deda in vnukinje Salih in Elise Biščič. Naslov razstave »Snidenje generacij« nas vabi v čudoviti svet likovne umetnosti dveh različnih avtorjev.

Foto Milojka B. Komprij

Pa sta res tako različna? Salih z mojstrsko prefinjenimi potezami čopiča v realistični maniri z neverjetno natančnostjo in Elisa, prvošolka s pogumnimi potezami otroka, ki slika svet, kot ga vidi. Je svet umetnosti teh dveh res tako različen? Mogoče na prvi pogled res, a dejstvo je, da sta se ujela v njem, si prišla nasproti ravno z namenom, da premostita razlike. Razstavo sta pripravila JSKD, območna izpostava Velenje, in Zveza kulturnih društev. Sodi v redni program in v sklop razstav, s katerimi Društvo šaleških likovnikov predstavlja družine, ki ustvarjajo znotraj njega.

MILOJKA B. KOMPREJ

Uradnega odprtja zaradi znanih ukrepov glede zajezitve širjenja virusa žal ni bilo. Na žalost predvsem zaradi Elise, saj je bila to njena prva razstava. A dejstvo je, da se je njena ustvarjalna pot šele začela in če se bo nadaljevala, se bo svoje prve razstave spominjala tudi brez uradnega protokola. Razstava je na ogled do 15. novembra, zato v imenu avtorjev in organizatorjev prijazno vabljeni.

Beseda o avtorjih. Salih Biščič je upokojeni velenjski rudar, dolgoletni predsednik DŠL Velenje. Na tokratni razstavi se predstavlja s krajini, mestnimi vedutami, portreti in abstrakcijami. Slika že od otroštva. Njegovi mentorji so znani akademiki, Zavolovšek, Slavec, Todič in Senegačnik. Njegova neverjetna vztrajnost pripomore k prepoznavnosti, k uspehu pa trdo delo in kontinuirano izobraževanje. Velika predanost umetnosti se odraža tudi v številnih obiskih slikarskih kolonij tako doma kot na tujem in sodelovanjih na razstavah, ki jih razpisuje ZLDS in JSKD. Posledično je za svoja dela prejemnik kar 66 priznanj, od tega 8 certifikatov kakovosti. V letu 2020 je prejel zlato priznanje JSKD Slovenije na državni tematski razstavi »Oblo in oglato«. Anamarija Stibilj Šajn, likovna kritičarka, je o njem med drugim zapisala: *Salih Biščič je natančen opazovalec in prav takšen interpret, ki z veliko mero vztrajnosti, discipline in likovnega posluha vse to prenaša na likovno polje ter pri tem uresničuje izostren občutek za celoto in detajl. Čisto vsak segment slikovnega organizma namreč obdela do perfekcionizma. Slika v tehniki olje na platno, v tehniki, ki tudi v času novih medijev ostaja cenjena kot tradicionalna in najzlahotnejša slikarska vrsta, ki omogoča mehke barvne prehode in vodi v prezentacijo specifičnih danosti vsakega ilustrativnega elementa (fascinantne upodobitve vode). Na svojem ustvarjalnem potovanju skuša Salih Biščič preseči snovni realizem, saj v metjejsko večšče zapisane likovne zgodbe, v njihovo barvno in oblikovno dovršenost vnaša tudi intimo svojih zaznav, doživljanj in afinitet do motivne snovi ...*

Dedu, ki je imel že 29 samostojnih razstav in 114 skupinskih doma in na tujem je tokrat prvič ob bok stopila vnukinja Elisa. Simpatična prvošolka, ki jo je prevzelo okolje dedovega ateljeja, se po belih površinah rada sprehodi z akrilnimi barvami, blizu pa so ji tudi akvareli. Ne boji se močnih tonov, pogumno pobarva množico rdeče ali obleče gospo v zeleno, ne boji se jesenskih dreves in črnih rudarjev. Tatjana Vidmar, njena prva likovna kritičarka, je zapisala: *Elisa Biščič je v čarobni svet barv in podob vstopila s pomočjo dedka Salih. Ta je ne uči risati, z nasveti jo usmerja pri ustvarjanju različnih motivov. V njegovem ateljeju so jo očarale barve, njihov vonj, njihova struktura. Čopič, to tako zanimivo pisalo, je postal omiljeno igralo, s pomočjo katerega na papir ali platno zapisuje podobe in trenutke vsakdana.*

Razstava »Snidenje generacij« je čudovit vpogled v likovni svet izkušenega slikarja in začetnice, kjer ne gre za to, kdo se uči od koga, ampak za sinergijo neskončnega sveta umetnosti, v katerem uživata (in enakopravno bivata) oba.

Foto Milojka B. Komprij

Iz zgodovine

Je Marianne Woschnagg res avtorica parka dvorca Marof/ Gutenbüchel?

Že četrto stoletje se zelo trdovratno ohranja »copy-paste« podatek, da je obsežen in kompleksen reprezentančni park okoli dvorca Marof zasnovala Marianne Woschnagg. Poglejmo tovrstne citate, kot si sledijo od danes v zgodovino, da vidimo, če lahko najdemo izvor te informacije:

Leta 2020: »Grajsko stavbo sta Franz in Marianna Woschnagg zunaj in znotraj preuredila in posodobila, prav tako tudi gospodarske objekte. Graščina je imela svojo majhno vodno elektrarno, bazen in zelo lep park, posejan s številnimi redkimi eksotičnimi rastlinami. Oblikovala ga je Marianna Woschnagg (takrat diplomantka visoke šole za umetnost).«¹

Leta 2018: »Kulturni spomenik dvorec Gutenbüchel z vrtom je znan od 16. stoletja naprej. Današnja podoba je dobil v lasti družine Woschnagg leta 1931. Park je bil celovito urejen po zasnovi tovarnarjeve žene Marianne Woschnagg, diplomantke dunajske visoke umetnostne šole, ki je po vzoru avstrijskega oblikovanja vrtov zamislila vnesla tudi v gozdom obdan vrt vile Široko v Šoštanj.«²

Leta 2002: »Današnja podoba je dobil park pred 1. svetovno vojno po načrtu Marije Vošnjak – diplomantke dunajske visoke umetnostne šole.«³ (Pri čemer avtorica sama malo naprej ugotavlja nasprotno: »Pestrost rastlinja tvorijo zlasti grmi, od katerih velika večina ni iz obdobja pred 2. svetovno vojno, od takrat je večina dreves.«)

Leta 1995: »Walter Woschnagg, lastnik šoštanjske tovarne usnja in posestnik, je dal stavbo leta 1931 prezidati. Stavbi so prizidali novoromantični stolpič, /.../. Do prihoda rodbine Woschnagg je bil od vrtnih ureditev zagotovo prisoten s pušpanom obrobjen gospodarski vrt severno od dvorca s steklenjakom, ki po letnici na strešnem zatrepu datira v leto 1899. Celovito koncipiran in urejen park pa je bil zasnovan pred 1. svetovno vojno, njegova avtorica je bila Marianne Woschnagg, tovarnarjeva žena, diplomantka dunajske visoke umetnostne šole. /.../.«⁴

Zadnji zapis izhaja iz uradne publikacije Ministrstva za kulturo, uprave RS za kulturno dediščino, avtorica kot vir navede: »Gregor Woschnagg,

Dunaj, pisni vir«. V arhivu Zavoda za varstvo kulturne dediščine v Celju hranijo ta dokument – pismo, ki se (v prevodu) glasi:

»Dr. Gregor Woschnagg, Jasomirgott str. 6, 1010 Dunaj
Dunaj, 23. januarja 1992

Spoštovana gospa diplomirana inženirka Kolšek!

Vaše pisanje, s katerim raziskujete osnove glede grajskega parka gradu Gutenbüchel, je na Dunaj pomenljivo prispelo dva dni po smrti mojega očeta; moj oče bi se zagotovo zelo razveselil vašega pisma in interesa za ohranitev grajskega parka. Samo ureditev parka [die Parkanlage] je zasnovala moja stara mama, Marianne Woschnagg, in je bila izvedena pred prvo svetovno vojno. V gozdu je bila tudi iz lesa izrezljana Pieta poznega kiparja Ivana Meštrovica, ki je žal izginila v zadnjih dneh druge svetovne vojne.

Pri našem zadnjem obisku Gutenbüchla je oče izgledal nekako žalosten, da parkovna ureditev ni zelo dobro vzdrževana, čeprav tam – kolikor je znano edinstven – ptičji svet dobro uspeva in se ugodno počuti.

V prilogi vam lahko posredujem nekaj slik parkovne ureditve, kakršna je bila pred drugo svetovno vojno, če bom našel še kakšne podlage, vam jih bom z veseljem poslal. Še naprej sem vam na voljo za vprašanja.

S prijateljskimi pozdravi, dr. Gregor Woschnagg
Gospa diplomirana inženirka Alenka Kolšek, Zavod za varstvo naravne in kulturne dediščine Celje, Celje«

Tako smo našli osnovo iz leta 1992, na kateri temeljijo vse dosedanje atribucije avtorstva parka – sintagma, da je park zasnovala Marianne Woschnagg.

Ključna za potencialno 'demitifikacijo' avtorstva in datacije ureditve marovškega parka je razglednica s fotografijo dvorca in okolice iz leta 1902 (razglednico hrani Knjižnica Velenje in je objavljena tudi na portalu Kamra). Datacijo razglednice je izrecno potrdila Andreja Jurkovič iz Knjižnice Velenje: razglednica je bila poslana 22. 7. 1902 – datum je napisan na sprednji strani, vendar se na skenih tega dela ne vidi, na zadnji strani pa je žig z datumom 24. 7. 1902.⁵

Na tej zelo povedni fotografiji iz leta 1902 sta že: 1.) stolpič, ki naj bi ga dvorcu prizidal Walter Woschnagg šele v hipotetični 'veliki prezidavi' leta 1931 (= 30 let kasneje), in 2.) park, ki naj bi ga uredila Marianne Woschnagg pred 1. svetovno vojno.

Pred 1. svetovno vojno (1914–18) dvorec sploh še ni bil v lasti Woschnaggov – dvorec (s parkom) je bil pred vojno v lasti baronov Haeblerjev (od 1906), Wagnerjev (od 1903), pl. Huberjev (od 1902), pl. Ederjev (od 1896) ... Ti poprejšnji lastniki

ROK POLES

so dajali delati načrte za posege v park in za stavbe, in sicer pl. Eder biroju v Badgesteinu 1899, domnevno Haebler pa arhitektu Alfredu Kellerju, višjemu gradbenemu svetniku na Dunaju (1915?).

Teoretično bi bilo seveda možno, da bi Gustav pl. Eder naročil načrte za park Marianni Woschnagg; to bi moralo biti pred 1902. Čeprav je zelo malo verjetno, saj je eden od načrtov za posege v sklopu preureditve okolice dvorca (gradnja nove gospodarske stavbe) opremljen z žigom, ki ga postavlja v Badgestein = 270 km stran od Dunaja, kjer se je tedaj brščas zadrževala Marianne. Marianne Melzer (6. 3. 1879–13. 1. 1946), žena Franca Woschnagga (18. 9. 1865–17. 8. 1931)⁶, je bila leta 1902 stara 23 let, naslednje leto je rodila prvega otroka. Bila naj bi 'diplomantka dunajske visoke umetnostne šole'. To pomeni, da bi načrte za park naredila še pred diplomom ali tik po njej – če to primerjamo npr. z akademskim kiparjem Napotnikom, ki se je rodil 1888 in je diplomiral 1912 = s 24 leti.

Na fotografiji iz leta 1902 je razvidna celotna grajena struktura parka: monumentalno stopnišče, kandelabri, serpentinasta pot k dvorcu, visoke zidane eskarpe, kovane in kamnite balustradne ograje ... Čeprav je poznan le načrt stopnišča, na katerem je kot investitor naveden pl. Eder, je brščas tedaj nastala vsa kamnoseška parkovna oprema.

Varianta serpentinaste poti k dvorcu je omenjena že pred letom 1861: v graškem časopisu 'Tagespott', v rubriki 'Feljtonska pisma iz province' je bil 7. 6. 1861 objavljen zapis 'Iz Šaleške doline', kjer ndr. piše (str. 9): »Prav tako koristna je sedanja dovozna cesta do Gutenbüchla v dobro premišljenih zavojih med vrtovi in ureditvami, namesto prejšnje strme ceste v ravni smeri.«

Po starih zemljevidih, katastrih in fotografijah lahko razvoj krajine okoli dvorca razdelimo v naslednje faze:

FAZA 1: 1784/85 (prvi vojaški zemljevid) Območje okoli stavbe je označeno kot krožna krčevina v gozdu, severni del je vrt/sadovnjak. Stavba je poimenovana Galhoff, po lastnikih baronih Gall-Gallenstein, in opisana kot trdna zgradba – enonadstropni plemiški dvorec.⁷

FAZA 2: 1825 (Franciscejski kataster) Poimenovanje na karti je Guttenbüchl, v seznamu gradbenih parcel je rdeče obarvan dvorec označen kot 'stanovanjska stavba', rumeno obarvane stavbe pod njim pa vse zgolj splošno kot 'gospodarske stavbe'. V seznamu zemljiških parcel⁸ so parcele okoli dvorca označene kot 'pašnik s sadjem', severno od stavbe pa je bil 'travnik s sadjem' in na njem zelenjavni vrt z dolgima šrafiranima gredama.⁹

Podoba posestva leta 1843 opišejo odgovori na vprašalnice Geografa Götha, ki jih je pripravil tedanji upravitelj gospostva:¹⁰ »Gospoščina vzgaja divjake in jih cepi z žlahtnimi sadnimi sortami. Sedanji lastnik goji že nekaj let najzlahtnejše sadno drevje. Zasajeno kot drevored sprejema poleti vsakega tujca v svojo senco in ga prijazno vodi v graščino, jeseni pa daje obilen pridelek. Poleg tega raste 400 cepljenih divjakov po pobočju okoli graščine v urejenih vrstah in obeta isti uspeh. Spričo spodbujanja k sviloreji sadi gospoščina tudi murve.« Kataster kaže cesto v bližino dvorca s severa, na jugu je najbrž območje med gospodarskimi stavbami in občinsko cesto delovalo kot široko dvorišče, ki se je vzpelo do dvorca – na sredini dvorišča je brščas s topografskim znakom označen vodnjak. Pot s severa opomni, da so dostopali h gradu tudi s strani, ki jo danes dojemamo kot nepomembno »zadnjo« stran. Dvorec namreč stoji na pomolu – kot na polotoku – nad dolino, zato je bil dostop od zadaj daljši, a zložnejši od dostopa po strmem južnem pobočju.

FAZA 3: okoli 1860 (reambulančne karte Franciscejskega katastra in indikacijske skice) Gozd se je moral umakniti daleč stran od dvorca, njegova neposredna okolica je označena kot sadovnjak in ta sadovnjak je odgriznil tudi južni del nekdanjega zelenjavnega vrta. Pot vodi do gradu z juga in nato dalje proti severu. Zgornje dvorišče okoli gradu je ločeno od gospodarskega dvorišča niže pri marofu. Pod dvorcem je vrt in pot gre v meandru okoli njega – brščas je to serpentina, ki jo je pohvalil graški časopis. Risba Lovrenca Vošnjaka v župnijski kroniki iz 1872 kaže krajino okoli dvorca kot agrarno posestvo: v ospredju je dolg marof (spodaj zidan in zgoraj lesen), zraven so kozolec in dve gospodarski stavbi, vse je obdano s prasto posajenim sadnim drevjem, le daleč za dvorcem je vrsta smrek – ostanek gozda ali morda drevored. Na dvorcu ni videti kakšnega okrasja, fasade so gladke.

FAZA 4: okoli 1900 (načrti za posege Gustava pl. Ederja in fotografija iz leta 1902, dopolnitve na katastru) Dvorec in krajina okoli njega sta spremenjena do nerazpoznavnosti: prejšnji sproščeni značaj ruralnega posestva je povsem izginil, ustvarjen je vtis plemenitega razkošja in elegantne reprezentance, krajina je strogo formalno urejena: hrbenica dostopa je stopnišče k dvorcu, njegovo os dvakrat prečka širok meander dovozne poti. Parkovna oprema je v belem kamnu,

odnane so kovane svetilke in ograje ter kiparski elementi iz kositra (agave v posodah ter grifoni), sredi spodnjega in srednjega parterja stavodnjaka. Pobočje je umetno terasirano – uravnano na kakšnih devet nivojev (spodnji parter – pot – razgledišče nad stopniščem – srednji parter – zgornji parter – zadnje dvorišče – pod zelenjavnim vrtom – zelenjavni vrt – za steklenjakom). Da so lahko zgradili monumentalno stopnišče, so del pobočja gladko odrezali. Dvorcu so dozidali stolpič in dodatke na severu, na fasado je dolepljeno historizirajoče okrasje (rustika, okenski in vratni okvirji, venci ...). Vse stare gospodarske stavbe, ki so stale pred dvorcem, so odstranjene, namesto njih je ob strani zgrajena nova velika gospodarska stavba, ki tudi sama daje vtis palače. Dodani so še Griedlov steklenjak, ledenica in posnetek Eifflovega stolpa kot osnova za striženo drevnino. Pod parkom je sadovnjak, sadno drevje je posajeno v strogi mreži. Dvorec je dobro viden od daleč, z vzpetin nad Šoštanjem.

FAZA 5: pred 1926

(načrti za toplovodno ogrevanje) Sredi glavne fasade je že dozidan mnogokotni izzidek z balkonom na vrhu, vhod v stavbo je prestavljen pod stolpič. Nov vhodni portal v ograji. Vratarnica.

FAZA 6: kasneje

Napotnikova kipa ob vhodu 1927. Iz leta 1934 so načrti za lesen vrtni paviljon. Na fotografiji iz časa pred 2. svetovno vojno so: okrogel bazen na zahodni strani posestva in krožni motiv ob vhodu, živa meja ob občinski cesti ter drevored ob vratarnici. Smrekov gozd je zarasel okolico dvorca in ga vizualno izključil iz kulturne krajine. Po drugi svetovni vojni: širitev gospodarskega dvorišča. Vandalizem in slabšanje vzdrževanja po umiku bolnišnice iz dvorca, propad bazena, odstranitev vratarnice ob širitvi ceste. V mejah sedanjih zemljiškoknjižnih parcel so še vidni stara pot in vogali starega marofa, ki jih v naravi že davno ni več.

Povzemimo: najdramatičnejša vsebinska in oblikovna preobrazba okolice dvorca Marof se je zgodila okoli leta 1900, ko je tedanji lastnik Gustav pl. Eder z obsežnimi gradbenimi posegi povsem spremenil značaj prostora iz preprostega utilitarnega (kmetijsko-pridelovalnega) v plemiško reprezentančni (okrasno-parkovni). Podobno močna krajinska preobrazba je bila kvečjemu tista ob sami kolonizaciji območja – ko so izkrčili gozd in postavili predhodnik sedanjega dvorca.

Do najdbe primarnega zgodovinskega dokumenta, ki bi nesporno dokazoval, da je Marianne Woschnagg dejansko avtorica parka dvorca Marof, bi veljalo ta podatek (družinsko izročilo Woschnaggov) navajati s skrajno previdnostjo. Enako domnevne gradbene posege na dvorcu leta 1931, za katere sploh ni jasno, kaj naj bi obsegali.

Razvojne krajine okoli dvorca Marof. Risba L. Vošnjaka, razglednica iz Knjižnice Velenje in fotografija iz arhiva ZVKDS OE Celje

Spreminjanje okolice dvorca Marof

¹ Andreja Jurkovič, Dvorec Gutenbüchel, Knjižnica Velenje. https://www.kamra.si/it/print.html?item_id=135632&tmpl=print, 19. 7. 2020.

² Verona Hajnrhar: Zgodbe dreves, ki niso le za les, Občina Šoštanj 2018, 8.

³ Nataša Dolejši: Graščinski parki Šaleške doline, Velenje 2002, 30.

⁴ Alenka Kolšek: Park ob dvorcu Ravne. V: Zgodovinski parki in vrtovi v Sloveniji, Ministrstvo za kulturo, Uprava RS za kulturno dediščino, Ljubljana 1995, 90, 91.

⁵ Elektronsko pismo Andreje Jurkovič avtorju, 8. 9. 2020.

⁶ Miran Aplinc: Woschnaggi, industrialci iz Šoštanja, Zavod za kulturo Šoštanj, Šoštanj 2005, rodovnik 2.

⁷ Vincenc Rajšp: Slovenija na vojaškem zemljevidu 1763–87, opisi, 5. zvezek, ZRC SAZU, Arhiv RS, Ljubljana 1999, str. 57.

⁸ SI AS 177/C/F/C362/s/PS.

⁹ Prim. legendo katastra: https://www.bev.gov.at/pls/portal/docs/PAGE/BEV_PORTAL_CONTENT_ALLGEMEIN/0200_PRODUKTE/SCHNITTSTELLENBESCHREIBUNGEN/ZEICHENERK_LAERUNG_VON_1824_FUER_DEN_HISTORISCHEN_KATASTR_URMAPPE.PDF, 13. 9. 2020.

¹⁰ Niko Kuret, 3. snopič prvega dela zbirke Slovensko Štajersko pred marčno revolucijo 1848 (SAZU, 1989).

In memoriam

Dr. Emil Cesar

Septembra je v 94. letu starosti v Ljubljani umrl prof. dr. Emil Cesar, ki je bil tesno povezan s Šaleško dolino, še posebej s Šoštanjem in pesnikom Kajuhom.

Emil Cesar se je rodil v železničarski družini v Ljubljani in po zaključku študija slovenskega jezika in književnosti najprej poučeval na srednji šoli, kasneje na Pedagoški akademiji in Pedagoški fakulteti v Ljubljani, nekaj let pa je bil tudi urednik revije Obzornik.

Profesorja Cesarja je prevzela Kajuhova poezija, posvetil se je raziskovanju njegovega življenja in literarnega ustvarjanja in leta 1966 je izšla prva knjiga o Kajuhu, ki jo je v dobrih desetih letih z novo izdajo še močno nadgradil. Zadnja njegova knjiga o Kajuhu »Pozdravljen, Kajuh – Kanjuh!« je izšla pred osmimi leti, nazadnje pa je Šoštanj obiskal pred petimi leti, ko je bila predstavitev dokumentarnega filma »Za srečnejše dni Kajuh«. Cesar je pogosto obiskoval Kajuhovo mamo, pogovarjal se je s številnimi pesnikovimi soprotniki, prijatelji in pričami, ki so poznale Karla Destovnika, prebrskal je dosegljive arhive, preučil številne dokumente in pisma, ki jih je Karli pošiljal ali prejemal. Emil Cesar nesporno velja za največjega poznavalca življenja in literarnega ustvarjanja šoštanjskega rojaka pesnika Kajuha. Prav po njegovi zaslugi se je o njem ohranilo veliko gradiva.

Plod Cesarjevega raziskovanja pa niso bile samo študije in različne izdaje Kajuhove poezije, temveč je skupaj z nekaterimi sodelavci, predvsem ravnateljem Karlijem Kordešem, na Kajuhovi osnovni šoli zasnoval in postavil Kajuhovo spominsko sobo, ki je bila na oqled do sredine

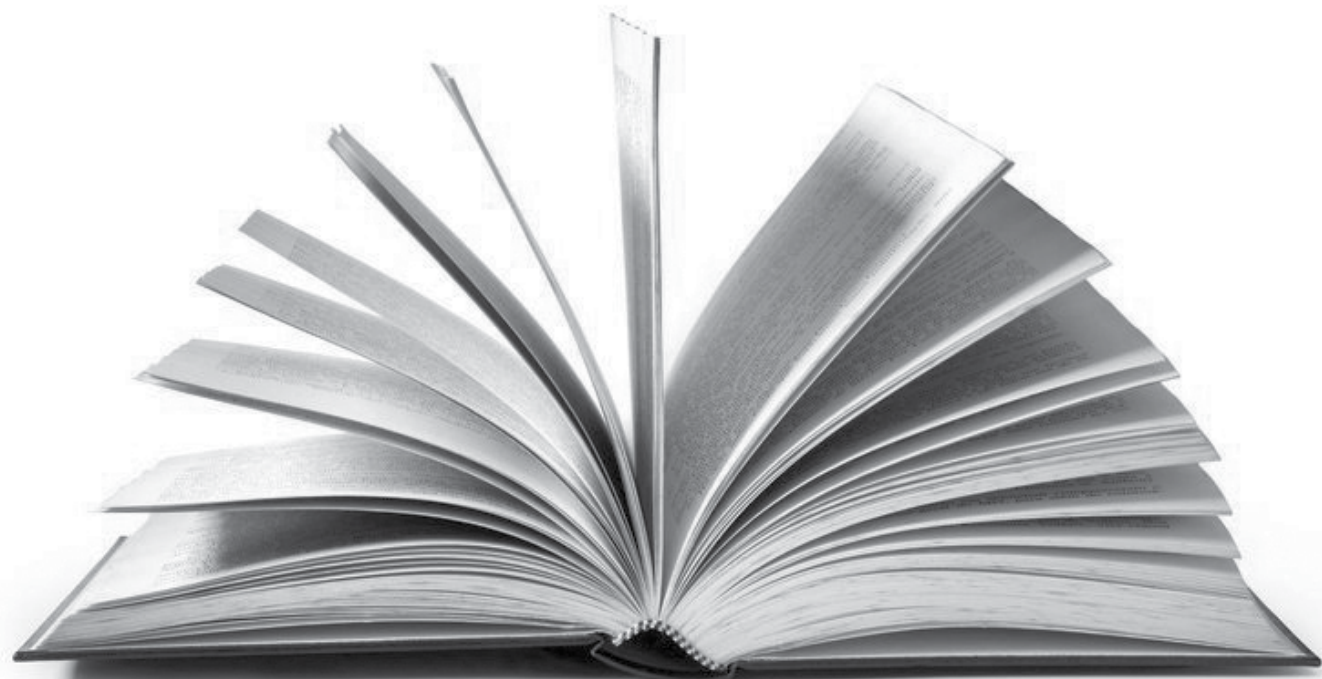
devetdesetih let. Cesar je za sodelovanje pri postavitvi spominske sobe in za prispevek k ohranitvi Kajuhove zapuščine leta 1968 prejel

Kajuhovo nagrado, ki jo je takratna velenjska Občina podeljevala za posebne dosežke na področju kulture.

VLADO VRBIČ

Foto arhiv Vlada Vrbiča

Helena Bačovnik

* 16. 4. 1936, † 12. 10. 2020

Bila si otrok. Rojena sredi lepega Skorna, leta 1936 v družini, kjer se je igralo na harmoniko in v majhni hiški tudi zaplesalo. Ata Jože in mama Helena sta bila družabna človeka.

Skromnost je zarezala svojo sled že v tvojo rano mladost. Niste imeli veliko, pri hiši ste bili štiri otroci, skrbeli ste za stare starše, gradili hišo, na šiht pa je hodil samo ata. A ta skromnost te je naredila spretno z denarjem, iznajdljivo in pridno in te vrednote so te krasile celo življenje. Pasla si živino in hodila v šolo v Skorno. Kadar te je učiteljeva žena poklicala, da ji pomagaš na vrtu, si z veseljem zamenjala vonj knjig z vonjem zemlje.

Bila si dekle. Pomagala si mami na njivah, saj je nekdo moral ostati doma pri starših, ko so odhajali z doma Pepi, Marjan in Slavka, ki je hodila na šiht v tovarno usnja. Zate šihta ni bilo in tvoje plačilo so bile oplete njive korenja, pobran krompir, nahranjena živina. Med skornskimi dekleti in fanti si bila priljubljena, zaradi svoje ve-sele narave in lepote, ki je očarala tudi tvojega bodočega moža. Nisi dosti izbirala, tvoje čisto srce se je ogrelo za Antona Bačovnika in mlada ljubezen je bila močnejša od vsega.

Bila si žena. Z možem Tončem nista imela svoje strehe nad glavo. Vajini začetki so bili dve žlici, dva krožnika. Dva stola in mizo so naredili ate, si pravila. Šla sta v »štant«, najprej v prepisno sobico v farovski hiši pri cerkvi sv. Antona, nato v dolino v Penk in kasneje v svojo hišo. Bila si vdana in zvesta, skrbna, čista in varčna žena. Svojemu možu poštarju si pomagala z

delom po njivah in travnikih, kamor so te klicali kmetje, saj si bila znana po svoji izjemni pridnosti. Kljub trdemu življenju, odrekanju in preizkušnjam sta zgradila dom. Potem si še mlada, komaj 49 let stara, ostala sama. Tvoj Tonč je umrl, a ti si ostala njegova žena do svojega konca. Tako so počasi odhajali tudi drugi, tvoji starši, tvoja brata, sestra in z vsakim od-hodom je bilo manj tudi tebe.

Bila si tudi sorodnica, prijateljica, soseda, znanka, nekaj časa tudi sodelavka. Vsak od tistih, ki so te poznali, te hranijo v drugačnem spominu. Mogoče po čudovitih in toplih jopicah in nogavicah, ki si jih pletla, mogoče po pesmi, ki si jo rada zapela, mogoče po pecivu ali svatbah, kjer si kuhala. Imela si prijazno besedo za vsakega, nikoli nisi nikomur škodovala in na tvojem vrtu je rasla najbolj sočna zelenjava.

In za vedno boš mama, tašča, babica in prababica. Prababica Marku, Nejcu, Miji, Niki, Aleksu in Timu. Babica Tatjani, Mitju, Marku, Aljošu in Amadeji. Tašča Martinu in Vojku. In mama Darinki in Milojki. Naša boš ostala, ker te bomo ohranjali v svojem spominu, dokler bomo žive-li. Ker si bila vedno tu, z nami, s svojo dobroto, skromnostjo in skrbjo. Mogoče smo ti prerediti rekli, da te imamo radi, a vemo, da si vedela, saj si ljubezen dobivala in jo obilno vračala. Ko te je izdajalo telo, si rada posedala pred televizijo in poslušala glasbo. Ta te je tolažila in ti razvedrila mnoge ure. Nisi razumela, zakaj moramo biti toliko zdoma, ko pa je doma vendar tako lepo, in žal nam je, da si svoje zadnje ure preživela ločena od nas. Upamo, da si vedela, da te čakamo, da je tvoja sobica pripravljena zate. Če je bila tvoja volja, da nas zapustiš, si vedela, da bomo razumeli. Nikoli nisi hotela biti komu v breme, a nikoli nam tudi ne bi

MILOJKA B. KOMPREJ

bila. Svoj krog tuzemskega življenja si sklenila dostojanstveno in v prepričanju, da se znova srečamo. Dotlej te bomo ohranjali v spominu, ker je ljubezen večna in nad smrtjo.

Draga naša Lenči, za vedno boš ostala človek, svetel vzor poštenja in dobrote. Nesebičnega dajanja in upanja, da bo nekoč bolje, da je nekje kraj brez žalosti in kjer se boš srečala s svojim Tončem. Tvoje potovanje tukaj se je končalo. Tvoja ladja odhaja iz pristanišča, tukaj ji mahamo v slovo, na drugem bregu pa jo že veselo pozdravljajo. Hvala ti za vse, mirno potuj.

Medgeneracijsko sožitje

V Škalah kultura in umetnost ob robu 2. DMS Šaleške doline

Šaleška pokrajinska zveza je v septembru in oktobru izvajala program Dnevnov medgeneracijskega sožitja (DMS), ki so ga organizirali v sodelovanju z njihovimi članicami, z društvi upokoencev iz Šaleške doline.

Predavanje o odločilnih dogodkih in vsebinah glede formiranja predloga zakona o dolgotrajni oskrbi so v Velenju pripravili v sodelovanju s **Cvetko Vrabič** iz DU DOO. Zakon je predstavila **mag. Klavdija Kobal Štraus** z Ministrstva za delo v dvorani MO Velenje 24. septembra. V petek, 25. septembra, so aktivni člani DU Škale pripravili zanimivo prireditev, posvečeno spominom na rudarjenje, posledice tega z razstavo fotografskega gradiva in slikarskih del ter obširno predstavili lik domačina kulturnika, pesnika in publicista **Dolfeta Lipnika**. V brunarici pri domu gasilcev PGD Škale je bil preplet kulturnega programa z vsebinskim pregledom razstavljenih slikarskih del, fotografij in ohranjenega arhiva nekdanjih domačij na področju Škal ter širšega področja Družmirja in Pesja, ki so izginjala kot posledica rudarjenja. Ob nagovorih **Srečka Črepa**, tajnika DU Škale, sta pomembno spregovorila domači predsednik DU Škale **Milan Tepej** in predsednik Šaleške pokrajinske zveze DU Velenje **Franc Vedenik**. Tepej se je zahvalil za pripravo vseh dokumentarno umetniških predstavitev različnih kulturnih vsebin in tudi vsem nastopajočim. Tako pa tudi vodstvu ŠPZDU Velenje in krajanom, ki so tako ali drugače prispevali, da je lepo uspela kulturno-umetniška predstavitev z veliko vlogo izjemnega domačina Lipnika, ki je Škalam in širši dolini zapustil bogato kulturno-umetniško delo. Predsednik zveze upokoencev Šaleške doline **Franc Vedenik** je spregovoril o pomenu delovanja ŠPZDU, povezanih društev in o njihovi plemeniti dejavnosti, ki se navezuje v življenje in delovanje vseh občin ter s svojimi izkušnjami in delom predstavlja velik doprinos k življenju v lokalni skupnosti. Poudarek je dal zaslugam številnim posameznikom, ki kot prostovoljci delujejo v različnih projektih in skupinah, da pomagajo tudi pomoči potrebnim starostnikom in obolelim članom in občanom. Vsem se je za to zahvalil in povabil, da se še naprej trudijo izvajati to plemenito poslanstvo. V kulturnem programu so sodelovali pevke **Gaberški cvet** z glasbenim spremstvom **Franja Juroviča, Konovski Štrajharji**, avtorska voditelja **Polona Jazbinšek** in **Srečko Črep** ter nekateri drugi kulturnice in kulturni, sokrajani Škal in člani

DU Škale. Prireditev je bila uvodni del mozaika športnih tekmovanj, rokodelskih delavnic, okrogle mize, pohoda po obronkih Vinske Gore in drugih srečanj v okviru 2. DMS Šaleške doline,

ki so ga s trudom in velikimi napori izvajali tudi še v mesecu oktobru.

JOŽE MIKLAVC

V Škalah so bili tudi predstavniki DU Šoštanj in Ravne ter predsednik in podpredsednica PZDU Šaleške doline.

Foto Jože Miklavc

Nastopile so tudi pevke skupine Gaberški cvet.

Foto Jože Miklavc

Fotografska razstava nekdanjih hiš, ki so večinoma postale žrtev rudarjenja.

Foto Jože Miklavc

Listno koronogledalo

Listno (karantensko) ogledalo

Za občane občine Šoštanj, če bi jih doletel sum na morebitno obolenje, podobno koronavirusu, kar se je že in se z obžalovanjem še bo dogajalo, je določen enak režim preventivnih mer in ukrepov, kot za vse tiste na »rdečem« teritoriju Slovenije.

Ko je že v drugo v letu 20 vrag vzel šalo tudi med tistimi, ki še kar ne verjamejo, da je možno epidemijo zaustaviti le s pitjem čajev, no, pa kakšnim kratkim ali celo popivanjem, merjenjem vročine in upoštevanjem relativne selekcije bližnjih ter le distanco med drugimi

ljudmi, je streznitev morda le grožnja nekoga, ki bi rad na svojo pest uveljavljal red in disciplino med širšo populacijo ljudi. Pa, dokazano že preveč-stokrat, tudi v tisoče grede številke, ko strahospoštovanje ob okužbi in obolesti za COVID19 pretrese družine, delovni kolektiv in celo združbe prijateljev, ki so se še do včeraj posmehovali poročilom in žuganju vladnega glasnika. Tu in zdaj je priložnost, da se vsi streznimo, da vsak 20 od stotih pač niso več le pretnje tam nekje nekaterim. To je postala vseslovenska, vseevropska in svetovna resnica.

Pred nedavnim je poklical domnevnega glasnika ljudstva nekdo iz nekega znanega delovnega okolja v Šoštanju, da že vendarle naj kaj storimo tudi pri našem »cajtngu«, da se »na šihtu« šefi zresnijo, zavedo, da ko se podere prva domina, veržijo padejo še naslednje. In tako je v tej, še ne tako dolgo nazaj zelo obetavni firmi tudi bilo. Upajmo, da je do izida te številke Lista že

JOŽE MIKLAVC

ustavljeno veriženje in da se odgovorni zavedajo, da so v tem primeru »nedotakljivi« še kako ranljivi.

Če je postalo testiranje morebitnih okuženih za obolenja s podobnimi simptomi, kot se sprva pokažejo pri korona obolenjih, nekaj povsem običajnega, normalnega in še dobro, da so takšne možnosti, pa je treba vedeti, da že čakanje na test skozi šipo avtomobila ali v posebnih ambulantah za kovi-test ni povsem nedolžna psihoza, pričakovanje rezultata pa še veliko hujši pritisk na stres in trpljenje. Spomniti pa moramo tudi na dejstvo, da je na področju občine Šoštanj bolnišnica, izjemen kolektiv s prostorskiimi možnostmi in specialno bolnišnično opremo ter prakso, ki so ga nekateri iz centra moči in odločanja Ljubljane že velikokrat pozikovali ukiniti, prestaviti, prestrukturirati, po domače, onemogočiti. Zdaj je postala prav ta bolnišnica »tam nekemu za hrbtom«, osrednja specialistična institucija, kjer se že dogaja boj za lažje preživljanje težko obolelim za kovid, celo boj za življenje. Prav bi bilo, če bi se ob takšnih ekscenčnih, ekstremnih dogodkih pogledali v ogledalo tudi tisti, ki tako zlahka predlagajo, glasujejo in spreminjajo dolgoletno tradicijo, dokazane uspehe, zdravstvene specialnosti z enim samim argumentom – »dobiček«!. Največ bo tokrat ostalo tistim, ki bodo preživeli okruten boj, za visoko ceno trpljenja, znanja zdravstvenega osebja in prizadevnosti vseh nas in njih, da premagamo ta nori ritem bolezni, ki nas je doletel sredi največjega pehanja za dobički, izkoriščanjem zavednih, požrtvovalnih delavcev zdravstva in pohlevnih Slovencev. V »špeglu« morda odgovorni le zagledajo tudi svojo nenasitno dušo in se zamislijo, kam jih (in nas skupaj) vodi to pehanje in nasprotovanje vsemu.

Hitro testiranje za kovid okužbo iz vozila

Foto Jože Miklavc

Kljub epidemiji stik brez okužbe in delo mora naprej.

Foto Jože Miklavc

Bolnišnica Topolšica zdaj prva specializirana CoVID bolnišnica za potrebe obravnave in zdravljenja pacientov

Foto Jože Miklavc

Hevreaka! fizika končno zabavna!

Ja, zelo dobro se zavedam, da se z naslovom mojega članka marsikateri bralci ne boste strinjali.

»Saj fizika je super! Saj je zabavna!« boste vzkliknili. Ali celo: »Nič ni boljšega od fizike! Juhej!« Ker pač spadate v tisto (zame popolnoma) skrivnostno kategorijo ljudi, ki fiziko razumete in jo imate radi (!?!). Iskreno priznam – jaz nimam pojma. A vse dokler name deluje Newtonov gravitacijski zakon in znam presoditi, koliko tehtam, zatorej koliko vode si lahko natočim v banjo, sem srečna (Arhimed si je za to izmislil zakon o hidrostatičnem vzgonu, jaz pač to naredim »od oka« – a saj moški zmeraj komplicirajo). Drugih fizikalnih zakonov ne poznam, zato se z njimi niti ne obremenjujem. No, obremenjevati pa se z njimi morajo – hočeš nočeš – vsi osnovnošolci in tudi (če se ne motim) večina srednješolcev. In ravno njim je namenjena prav posebna avtorska predstava »Hevreaka!« s podnaslovom »Znanstveni cirkus«, ki sem si jo pred kratkim ogledala v okviru mladinskega abonmaja v Velenju. Predstavo, ki je namenjena mladini od 11. leta, so si zamislili Nik Škrlec, Lena Hribar in Urban Kuntarič ter se z njo premierno predstavili na Ptuj 12. septembra lani. Lena Hribar, hči znanega igralca Zvoneta Hribarja, je članica igralskega ansambla Mestnega gledališča

ljubljskega, kjer nastopa na primer v muzikalu »Addamsovi«, a se lahko pohvali tudi s sodelovanjem s SNG Drama Ljubljana, Gledališčem Koper, Cankarjevimi domom ali Lutkovnim gledališčem Ljubljana, kjer je za otroke nastopala že v več predstavah. Njen življenjski partner, simpatični igralec Nik Škrlec, je član ansambla SNG Drama Ljubljana in mnogim najbrž poznan s televizijskih zaslonov kot voditelj oddaje »Male sive celice«. Za zanimivost: Nik Škrlec zna na pamet naštet kar 3141 decimalk števila Pi, v čemer je trenutni državni prvak. Da si jih je lahko zapomnil, uporablja starogrško tehniko »Palača pomnjenja«, o kateri pravi, da je nekaj najbolj norega, česar se je kdaj koli naučil. Svoje nenavadne veščine je vkomponiral v večkrat nagrajeno avtorsko predstavo »Naj gre vse v pi ali kako sem si zapomnil vseh 3141 decimalk«, s katero navdušuje (ne samo) najmlajše slovenske gledalce. Tekmuje tudi v sestavljanju Rubikove kocke; z enim vdihom jih je pod vodo sestavil 9, kar naj bi bil svetovni rekord (eno zna sestaviti v petnajstih sekundah, a ker diha pod vodo, kot sam pravi, zadrži kar 6 minut, ima za to seveda kar nekaj časovne rezerve ...). Urban Kuntarič, najmlajši iz zasedbe, je član Gledališča Celje in smo ga lahko v naših krajih pred kratkim videli v precej lepo izvedeni vlogi Petra v »Heidi« režiserke Ivane Džilas.

»Naša predstava ni predstava, ampak je znanstveni cirkus. Učimo se pokat kozarce z glasom, napihujemo ogromne balone in spet se soočamo z osnovnošolsko snovjo. Naš namen je gledalcem znanost predstaviti na

drugačen in duhovit način, razlagajo nastopajoči v videospotu »Hevreaka!«, posnetem pred premiero predstave.

Njihov projekt je nastal v sodelovanju z Zavodom za vizualno kulturo in umetniško ter kulturno produkcijo Margareta Schwarzwald Ljubljana in Mestnim gledališčem Ptuj.

Predstava se dogaja v namišljenem »Inštitutu Jožefa in Štefana«, kar je parafraza naslova slovenskega javnega raziskovalnega zavoda – Inštituta Jožefa Stefana, ki (citiram iz Unijapedije) »... zbira, ustvarja in širi naravoslovno in tehniško znanje na ravni odličnosti v dobrobit Slovencev in celotnega človeštva« ter nosi ime slavnega slovenskega fizika, avtorja Stefanovega zakona o sevanju črnega telesa.

Scenografija sestaja iz golega praktikabla s tremi izhodi – dva se skrivata v tleh (in bosta, skupaj z dim mašino, uporabljena v napeh »escape« situacijah), tretji pa vodi skozi (v lesen vratni okvir v zadnjem delu praktikabla obešeno) rdečo zaveso v zakulisje. Na sprednji strani scene, ki jo krasi uradna tabela z napisom »Inštitut Jožefa in Štefana«, stojijo trije proti nam obrnjeni reflektorji z rdečimi filtri. Eden redkih rekvizitov v predstavi je rdeč plastični avto, ki ga po navadi vozijo/poganjajo 2–3-letni otroci.

V začetku predstave na oder pridejo vsi trije nastopajoči v nekakšnih sci-fi oziroma futurističnih kostumih (ki so delo kostumografa Andreja Vrhovnika) in nam razložijo, da znanost igra v naših življenjih ogromno vlogo, saj moramo nujno vedeti, zakaj na primer čevapčiči ne padejo iz lepinje ali da naše riti na gledaliških sedežih drži sila težnosti. Nakar dobimo informacijo, da so znanstveniki v Inštitutu Jožefa in Štefana odkrili neznano vrsto snovi, ki je niti z vsem svojim vrhunskim strokovnim znanjem niso uspeli razvozlati.

Zato pa je zdaj nastala superjunaška Ekipa Hevreaka, ki bo rešila to znanstveno uganko, in sicer s pomočjo nas – gledalcev. »Usoda slovenskega naroda je v vaših rokah!« nas opozorijo in dodajo: »To pa zato, ker na vas znanost še ni imela nikakršnega vpliva.«

– »A si ti kaj zastopil?« vpraša eden izmed njih.

– »Ja!« odgovori drugi.

– »Kaj?«

– »Nič.«

Ta izjava nas – tiste gledalce, ki tudi še nismo ničesar zastopili, malce potolaži in se že v rdečem plastičnem avtu podajamo na dolgo pot v Inštitut! Avto potuje skozi vihar, dež in snežni metež (kar je na izredno zabaven, enostaven, vendar še kako učinkovit način izpeljano s pomočjo proti avtu obrnjenega ventilatorja, pred katerega nastopajoči postopoma vržejo nekaj pesti listja, umetnega snega in razpršijo nekaj vode). Nakar končno prispemo v Inštitut ...

Ta je seveda strogo varovan, saj se v njegovih laboratorijih skriva marsikaj. A naši nastopajoči

ALICE ČOP

so superjunaki in se brž razkropijo. Mi v glavnem sledimo ženskemu liku. Skupaj z njo se znajdemo v videogrifici, kar je dobra, otrokom vsekakor zanimiva ideja! Junakinja se mora boriti za življenje – k sreči ima tri, kot izvemo, in v tistem trenutku se prižgejo trije rdeči reflektorji, ki sem jih že omenjala. Vsakič, ko dobi »smrtni« udarec, se eden ugasne. A ko nima več življenj, dobimo gledalci prvo priložnost, da ji pomagamo. In glasujemo: če bi iz črne luknje (ki je na grobo razložena na fizikalen način), ki je posrkala marsikatero slovensko podjetje (Gorenje, Radensko, Ljubljanske mlekarne, Elan, Argeto in druga) lahko potegnili eno stvar, kaj bi to bilo? A) gorenjski palični mešalnik, B) Elanove smuči ali C) Radenska? Dobimo navodilo, naj glasujemo s srcem in na koncu zmaga Radenska. In ker smo glasovali za »tri srca«, dobi naša superjunakinja nazaj vsa tri življenja. Vsi trije rdeči reflektorji se spet prižgejo, ona pa napreduje na višji »level«, kjer se bo borila s tremi Newtonovimi zakoni ...

In v tem prijetno interaktivnem, igrivem duhu se predstava nadaljuje do srečnega konca, ko skupaj ugotovimo, da je Ekipa Hevreaka odkrila ... pravzaprav ČLOVEKA. In to z našo pomočjo! Moram povedati, da smo tudi tisti, ki nas fizika ni nikoli niti najmanj zanimala, dobili svojo porcijo zabave (no in jaz zdaj približno vem, o čem dejansko so Newtonovi zakoni, kar je izreden napredek!).

V gledališkem listu uprizoritve nastopajoči obljublajo, da bo njihova predstava na glavo postavila stereotipe o nerazumljivosti in dolgočasnosti fizike ter nas prestavila v svežo, ustvarjalno perspektivo dojetja sveta in tudi učenja. In imajo absolutno prav.

Predstavo »Hevreaka!« je strokovna komisija platforme Zlata paličica uvrstila v Katalog kakovostnih gledaliških predstav in pedagoških programov za otroke in mladino. V obrazložitvi je komisija zapisala: »Avtorski projekt »Hevreaka!« na oder prenese format računalniške igre, v kateri se izvajalci kot superjunaki podajo na humorno akcijsko popotovanje iskanja neznane snovi. Po svoji podobi uprizoritev koketira s popularno kulturo, a jo smotno utemelji v prepletu naravoslovnih vsebin in vsakdanje resničnosti ter znanstvene probleme domišljeno pokaže kot povsem življenjske in človeške izzive. V dogajanju in rabi uprizoritvenih izraznih možnosti (od giba in glasbe do rekvizitov in interakcije z občinstvom) je »Hevreaka!« razgibana in zabavna, izvedbeno energična in radoživa, v gibanju po tematski pokrajini igre pa lucidna ter kot takšna navdihujoča spodbuda k sproščeni radovednosti pri spoznavanju sveta in človeka.«

Še en projekt, ki ga lahko priporočim k ogledu.

Zavod Margareta Schwarzwald in Mestno gledališče Ptuj; koncept in avtorstvo: Lena Hribar, Urban Kuntarič, Nik Škrlec, avtor glasbe: Janez Dovč, kostumografija: Andrej Vrhovnik, maska: Tina Prpar, oblikovanje svetlobe: Ian Stergar, izvršna producentka: Mija Špiler, igrajo: Nik Škrlec, Lena Hribar in Urban Kuntarič (v alternaciji z Žanom Breljihom Hatuničem).

(Predstava 14. 10. 2020 v Domu kulture Velenje)

Foto arhiv MGP

Foto arhiv MGP

Foto arhiv MGP

Oder

Juri Muri v Afriki pleše – vrhunška predstava za otroke, ki se še prehitro konča

Barvita, izredno domiselna plesno-glasbeno-lutkovno-gledališka predstava za otroke je v Plesnem Teatru Ljubljana nastala po priljubljeni slikanici izjemnega slovenskega pesnika Toneta Pavčka »Juri Muri v Afriki«. Najbrž jo vsi poznamo – prvič je s podnaslovom »O dečku, ki se ni maral umivati«, izšla leta 1988, opremljena s čudovitimi ilustracijami Marjanca Jemec Božič.

Pobudo za nastanek predstave, ki se je premierno predstavila že 28. januarja 2014, naj bi dal vsestranski Joseph Nzobandora, znan pod umetniškim imenom Jose (kot polovica hip-hop dueta Murat & Jose). Sicer diplomirani pravnik je raper, glasbenik, dramaturg in scenarist, plesalec in igralec (sodeluje na primer z Mini teatrom in Gledališčem Malih Velikih). No, v predstavi »Juri Muri v Afriki pleše« ima vlogo pripovedovalca in animatorja lutke navihanega dečka.

Predstavo je na povabilo Plesnega Teatra Ljubljana režirala (velikokrat nagrajena) Ivana Djilas, ki je v slovenskih gledališčih režirala že več kot 40 predstav in od tega skoraj polovico otroških. Ustvarja jih z velikim razumevanjem otrokove duše in jih zmeraj odlikujejo odlični, nežni smisel za humor, prav posebna slikovitost in številne domiselne režijske rešitve. Tudi tokrat se je odzvala z veseljem, a je sama povedala, da je prvič režirala plesno predstavo, zato pač prinaša zmes njenega in plesnega sveta.

Skupaj z njo so predstavo sooblikovali vsi štirje nastopajoči – poleg Joseja še Blaž Celarec – tolkalist v številnih slovenskih glasbenih zasedbah in avtor sodobne, vendar z avtentičnimi afriškimi ritmi navdihnjene glasbe k predstavi, igralec Vito Weis, član Slovenskega mladinskega gledališča, in seveda odlična ter v slovenskem prostoru zelo prepoznavna koreografinja in plesalka Maša Kagao Knez (ki blesti med drugim v vlogi Jacinte v predstavi »Pohujšanje v dolini Šentflorjanski«, v koprodukciji MGL, SNG Drama Ljubljana in Cankarjevega doma). Afriko so želeli otrokom prikazati na čim bolj pristen način.

K temu vsekakor prispeva zares izjemna likovna podoba predstave. Kostume si je zamislila in maske oblikovala uspešna modna oblikovalka in kostumografinja, prejemnica Borštnikove nagrade Jelena Proković, ki z režiserko pogosto sodeluje. Kostumi so iz elastičnega blaga etničnih afriških vzorcev in na prvi pogled preprosti, vendar zelo uporabni (sestavljajo jih, pri

vseh štirih nastopajočih, majica brez rokava in hlače »turškega« kroja).

Oblikovalca scene, Zoran Srdić in Jernej Remše, sta na oder postavila neke vrste »primitiven« paravan, oblečen v jutovino, ki ga lahko interpretiramo kot ograjo afriške vasi ali začetek nečesa nepoznanega, kar vzbuja rahel strah (na primer rob džungle ali puščave – odvisno od svetlobe). Hkrati so za paravanom priročno skriti vsi rekviziti in igralci se za njim lahko preoblačijo v živalske lutke življenjske velikosti, ki so jih v delavnicah Lutkovnega gledališča Ljubljana (tako kot vse maske in kostume) izdelali Zoran Srdić, Zala Kalan in Marjetka Valjavec. Lutke – razen Jurija Murija – so v bistvu v etnično afriško blago oblečene konstrukcije posameznih živali: noja, slona, krokodila, žirafe, zebre, kače ... In naj povem, da so prelepe in ne otroci ne odrasli gledalci se jih nismo mogli dovolj ogledati. In medtem ko Blaž Celarec in Jose »pred paravanom« skrbita za pripoved, zabavno interakcijo s publiko in živo glasbeno spremljavo (nekaj glasbe je tudi posnete – na posnetku jo izvajajo Blaž Celarec, Andraž Mazi in Nino de Gleria), lutke prepričljivo oživljata (vanje oblečena) Maša Kagao Knez in Vito Weis.

Po podatkih ustvarjalcev so bile vse tkanine za predstavo kupljene na afriški tržnici, lutke pa so navdihnjene z etno afriškimi plesnimi rituali.

ALICE ČOP

»Čuri Muri, kljukec Juri, tisti, ki je s hruške pal, včeraj je ob peti uri v Afriko odpotoval. Saj doma je nemogoče, vsak ga kara in pesti, vsak umivati ga hoče, on pa se vodé boji ...«

Saj se še vsi dobro spomnimo teh Pavčkovih verzov o Juriju Muriju, ki se ne mara umivati, kajne? In ker sovraži vodo, milo ter brisače, se skratka odloči pobegniti v Afriko, saj pravi: »Bolje iti na južno stran Zemljé, tam Zamorci neumiti brez vodé, brisač živé.«

Zabavna zgodba o dečku, ki – ker je pot do Afrike predolga – po kopnem jezdi na kokoši, čez morje ga ponese galeb – na afriški celi ni pa sreča vse mogoče živali, s katerimi se spoprijatelji, je v predstavi predstavljena skozi živahne afriške ritme, izvedene na številne domiselne instrumente, skozi humorne pesmi in naravnost čarobno gibalno-plesne kreacije.

V uvodnem, sproščnem delu predstave Jose naveže dober kontakt s publiko. V rokah drži razsvetljen globus, z otroki pa se pogovarja o tem, kaj in kje in kakšna sploh je Afrika in kdo vse tam živi.

- »Afrika je planet,« izjavi in odziv otrok je buren: - »Ne!«

- »Afrika je država.« - »Ne!« se spet zaderejo.

- »Afrika je celina.«

Na podoben način jih preizkuša, ali vedo, da Afrika ni samo puščava, da se v njej nahaja tudi najdaljša reka sveta, Nil, ali tretje največje jezero na svetu – Viktorijino.

Nakar otroci naštevajo afriške živali.

- »V Afriki živi tudi tiger,« preizkuša jih, a starejši otroci dobro vedo, da ta živi le v Aziji in se takoj oglasijo.

In kako se že imenujejo prebivalci Afrike? Američani? Afrikanerji? Seveda ne – Afričani.

Nato spoznamo Jurija Murija (precej preprosto lutko, ki ne zahteva preveč komplicirane animacije), nakar si dokaj linearno sledijo posamezne

plesno-lutkovne kreacije: Juri Muri spozna noja, ki mu razkaže Afriko, potem pojočega slona, navihano zebro, nevarno kačo, krokodila, ki pleše step, žirafa na tako dolgih nogah, da nas resno zaskrbi, da bo padla, ko se skloni vse do tal in srka vodo iz jezera ... Po temeljitem kopanju Jurija Murija v škafo sledi samo še njegova pot domov ... Na koncu predstave se Blažu Celarcu pridružijo v simpatični zaključni interaktivni pesmici na 3 afriške bobne in slovenski škarf še ostali trije nastopajoči. Gledalce naučijo enostavne pesmice, ki v glavnem sestaja iz ritmičnega ponavljajajo zlogov ČU-RI-MU-RI in nekaj preprostih afriških plesnih gibov.

V današnjih časih nas sicer lahko strese ob besedah »zamorec« ali »črnc«, ki zazvenijo v predstavi, vendar so del pesnitve in jih ni mogoče čisto zaobiti. Ker pa na odru nastopata Maša Kagao Knez, hči mame Slovenke in očeta iz Burkiné Faso, ter Joseph Nzobandora, sin mame Slovenke in očeta iz Burundija (kar, priznajmo, še potencira avtentičnost in privlačnost predstave), teh besed nikakor ne razumemo napak – in tudi otroci dobro razumejo, da niso mišljene negativno ali nespoštljivo. Ravno nasprotno: predstava jim odpira vrata v nove, morebiti doslej nepoznane svetove, jim prikaže čisto drugačno kulturo z vsemi njenimi čari in jih notranje obogati. Osebnostno iskreno verjamem v to, da vsaka takšna predstava otroke naredi tolerantnejše in odprtejšo do drugih kultur, drugih ljudi in drugačnosti kot takšne.

»(...) Človek lahko najde gostoljubno in odprto ljudstvo, ki ga sprejme in ga poduči, kaj je v življenju prav in kaj narobe, kaj je zabloda in kaj predsodek, in ne nazadnje, kako pomembno je biti čistoče vzor, ne le telesne, tudi tiste notranje, ki tke pristne prijateljske vezi,« je ob premieri o priljubljeni zgodbi svojega očeta povedala igralka in pisateljica Saša Pavček.

Naj še dopolnim, da je predstava dobila nagrado Poletnega lutkovnega pristana 2014 v Mariboru »25 ZLATIH ZVEZDIC«, nagrado 54. Festivala MESS v Sarajevu »ZLATI LOVORJEV VENEC« in znak kakovosti na 16. festivalu Zlata paličica v LGL v Ljubljani.

Če jo boste kje zasledili, vsekakor priporočam ogled – pa ne samo otrokom. Je res duhovita in čarobno drugačna.

Plesni teater Ljubljana, v sodelovanju z Lutkovnim gledališčem Ljubljana; avtor literarne predloge: Tone Pavček, priredba in režija: Ivana Djilas, koreografija Maša Kagao Knez, avtorska glasba: Blaž Celarec, glasbeniki na posnetku: Blaž Celarec, Andraž Mazi, Nino de Gleria, oblikovanje mask in kostumografija: Jelena Proković, oblikovanje in izdelava scene: Zoran Srdić, Jernej Remše, izdelava mask, lutk in kostumov: Zoran Srdić, Zala Kalan, Marjetka Valjavec (izdelano v delavnicah LGL), svetovalka za lutkovno animacijo: Nina Skrbinšek, oblikovanje luči: Janko Oven, izvajalci in soustvarjalci: Maša Kagao Knez, Blaž Celarec, Jose – Joseph Nzobandora, Vito Weis.

(Predstava 27. 9. 2020 v Domu kulture Velenje, med Pikinim festivalom)

Foto Miha Sagadin

Foto Miha Sagadin

Foto Luka Gorjup

Mestna knjižnica Šoštanj – november 2020

MARJETKA BLATNIK

RAZSTAVE

TJAŠA REZMAN: MODRINA NOVEMBER 2020

Tjaša Rezman na platnu ustvarja z akrilnimi barvami. Motive za ustvarjanje črpa iz svojega življenja. V razstavljenih slikah se pojavlja modra barva, ki pomirja in je barva miru ter harmonije. To mirnost pa prekine rdeča.

Razstava bo na ogled do konca meseca novembra. Vabljeni k ogledu!

KORONAPAKET ALI ŠČEPEC JESENSKEGA BRANJA

Pustite se presenetiti in si izberite paket treh romanov po izboru vaše knjižničarke ali knjižničarja. Verjamem, da vam bo »koronapaket« olajšal varno izposajo in polepšal malce negotove, a kot vedno čarobne jesenske dni vse tja do prvih snežink. Prijetno branje!

Vaša knjižnica

BARVITA JESEN

(razstava na otroškem oddelku)

Otroci Vrta Šoštanj bodo z risbicami v toplih zemeljskih barvah in različnih tehnikah pričarali barvito jesen tudi v naši knjižnici.

47. MALA NAPOTNIKOVA KIPARSKA KOLONIJA

Letos je potekala že 47. mala kiparska kolonija, ki jo je organizirala Medobčinska zveza prijateljev mladine Velenje. Osnovno vodilo kolonije je bilo ustvarjanje na temo virusi in bitja iz drugega sveta. Tež ustvarjalni temi so se posvetili mladi kiperji osnovnih šol iz Velenja, Šoštanja in Šmartnega ob Paki. Delo mladih kiparjev so usmerjali likovni pedagogi iz posameznih šol.

Nastala dela bodo na ogled v Mestni knjižnici Šoštanj do konca meseca decembra.

REVIJA ZA KULTURNA
IN DRUGA VPRAŠANJA
OBČINE ŠOŠTANJ IN ŠIRŠE

Izdaja

Zavod za kulturo Šoštanj,
Trg svobode 12, 3325 Šoštanj,
zanj Kajetan Čop, direktor.
Izdajanje Lista finančno omogoča
Občina Šoštanj, zanjo Darko Menih,
župan.

Odgovorni urednik

Jože Volk

Vodenje redakcije

mag. Milojka B. Kompnej

Jezikovni pregled

Jože Volk

Oblikovanje, prelom strani

Media Center, Marko Gorjup s. p.

Tisk

Grafika Gracer d. o. o.

Naklada

600 izvodov

Kritične pripombe na vsebino ali obliko

Lista bodo dosegle svoj namen
le, če jih boste posredovali s kratkim
sporočilom na e-naslov
list.revija@gmail.com.

Vse sodelavce prosimo, da prispevke
za LIST št. 11/2020 pošljete najkasneje
do 18. novembra 2020 na elektronski
naslov list.revija@gmail.com.